

VALENȚE EXPRESIONISTE ALE PICTURII LUI AUREL POPP

LIVIU PAUL

Pictura lui Aurel Popp supusă unor influențe stilistice care au marcat arta începutului de secol pune evident și problema raportului cu expresionismul. În ce măsură Aurel Popp a avut vocația expresionismului, care este ponderea mijloacelor și procedeelor specifice sau cel puțin tributare expresionismului, în ce fel elemente iconografice atribuite expresionismului subliniază în creația sa existența, uneori numai latentă a unor valențe specifice, iată întrebări pe care le generează o operă artistică al cărei caracter militant propagă valori profund umane. „Misionarism activ“, „acțiune în raport cu idealul unei societăți a viitorului“, „adoptarea altui ideal de sinteză decât stilul“ — iată câteva trăsături specifice expresionismului, care marchează creația lui Aurel Popp. Rezultat în urma negării sistematice a „ismelor“, în urma refuzului ostentativ a oricărei tendințe estetizante, epurat de orice tentativă experimentală, expresionismul cunoaște prin creația lui Aurel Popp o subliniere a laturii sale axiologice și o amplificare aparte a „misiunii sale active“. Ilustrând sugestiv definiția lui Jean Leymarie conform căreia expresionismul este: „O... fază a romantismului prin afirmarea spiritului slav și nordic într-o lume tragică apăsată de angoasa timpului...“ opera lui Aurel Popp afirmă o plenitudine a angajării ideologice ce frizează deseori limite extreme ale finalității operei de artă: „A pătruns în conștiința colectivă ideea — spunea Popp Aurel — că arta mea ar avea un caracter de propagandă. Da — și eu o consider în acest fel: pictură de propagandă“. O specificitate aparte a valențelor expresioniste este datorată nevoii presante de „a da expresie“ unor adevăruri profund umane, de „a demasca“ fața ascunsă a unui univers ostil dominat de forțe obscure ce împiedică afirmarea valorilor individuale. O permanentă stare de revoltă inhibă orice tentativă de eliberare de sub constrângerea unui misionarism asumat conștient cu toate consecințele sale extreme generate în plan uman și artistic. Negarea sistematică a „ismelor“, motivată prin irelevanța angajării acestora în plan social, generează o poziție aparte a operei sale. Contestarea, de pe o poziție unilaterală a acestora determină o permeabilitate specifică în fața influențelor. Eclectismul operei sale este o consecință a nevoii accentuării expresivității imaginii prin intermediul apelului frecvent la o retorică a gestului, la o nuanță declamativă subsumată unui accentuat caracter epic. Considerând expresionismul o „constantă identificabilă în întreaga evoluție istorică a artei“ și admitând implicit posibilitatea manifestării acestuia într-o multitudine de forme, eclectismul operei lui Aurel Popp poate fi un mod de exteriorizare

a unui „protoexpresionism“. Această ipoteză poate fi argumentată prin semnificanța transferurilor stilistice de care a beneficiat creația sa. Barocul și acele „efecte uneori prea sonore“ menționate în sens depreciativ, compensează printr-o (uneori relativă) agresivitate redactarea academică a imaginii, conferindu-i un plus de expresivitate. Relevarea valențelor expresioniste, a locurilor de întâlnire cu o tematică specifică precum și a mijloacelor și procedeelelor specifice expresionismului trebuie să țină cont de faptul că acestea se manifestă într-un mod aparte în opera lui Aurel Popp. Nefiind rezultatul unei atitudini programatice, fără să beneficieze de coerența unui program estetic specific, aceste valențe expresioniste poartă amprenta unicității și a singularității lor pe întreg parcursul operei. Nu sunt etapele unui drum ce vizează expresia, ci soluțiile adoptate în scopul accentuării expresiei.

— Valorile primitivismului. Vehiculate ostentativ de către expresionism ca tendință de reacție împotriva academismului steril, ca promisiune de înnoire a limbajului pictural în însăși specificitatea sa, aceste valori afirmă/justifică existența operei de artă în pofida filistinismului burghez. Dacă la Gauguin aceste valori afirmă raporturi armonice om-natură, dacă la E. Nolde au drept scop recuperarea unor „permanențe subsumate aceluiași adevăr uman“ la Aurel Popp apelul frecvent la o imagistică primitivă vizează o subliniere metaforică a degradării umane. Mediată deseori prin intermediul unor motive iconografice biblice această imagistică afirmă stadii de evoluție a umanității. Evaziunii iluzorice în exotic, resemnării înaintea fatalității, Aurel Popp îi opune avertismentul unei lucidități vizionare datorată unei încrâncenate angajări în plan etic. Prin intermediul unei vehemente semnificative a gestului pictural imaginea dezvăluie un univers dominat de irațional, de elementar, de forțe obscure ce reduc umanitatea la un stadiu degradant și anunță uneori cataclisme iminente. Specificitatea expresionistă a imaginii este accentuată prin constituirea formei ca expresie exterioară a unui conținut interior. Această expresivitate a formei, potențată și prin intermediul unei retorici a gestului care facilitează o lectură imediată a sensului, este realizată prin mijloace și procedee care poartă în mare măsură amprenta expresionismului. Reducerea diferenței între real și expresie este realizată prin înzestrarea materiei cu o fluiditate aparte. Datorată direcționării pensulației ce urmărește trasee structurate de linii de forță această fluiditate creează o mișcare continuă ce afirmă forța de sugestie a ansamblului. Accentuând o specificitate conotativă a tușei de culoare, această fluiditate integrează formele umane în natură / fundal, afirmând discret o senzație de planeitate ce anulează adâncimea, uneori accentuată presupusă de scara monumentală la care se desfășoară acțiunea. Om-natură constituie o unitate a cărei elemente structurale sunt investite cu sensuri supraindividuale, care rezultă fie din sugestive deformări anatomice („Scaieții“) fie în urma apelului la valențele alegorice ale legendelor biblice („Noul Crist“), („Exclușii“).

— Deformarea — procedeu specific expresionismului datorită faptului că: „judcata este percepută odată cu obiectul“ și „se manifestă ca

deformare sau distorsiune a obiectivului¹⁴. Deformarea este la Aurel Popp exteriorizare vădită a unui eu convulsionat de dramele unei umanități lipsite de perspectiva salvării. Înzestrarea figurii umane cu valențele vegetalului dezindividualizarea figurii umane, schematizarea acesteia, iată moduri ale deformării care atestă locuri comune cu expresionismul. Marcată de o accentuată febrilitate, datorată unei nevoi de posesie a realului, corectată de necesitatea de a transfigura acest real deformarea generează în plan formal o autonomizare a tușei de culoare. Deseori acest caracter se afirmă la nivelul întregii imagini, tensionând semnificativ ansamblul. Pensulația rămâne mijlocul expresionist cu cel mai înalt grad de constanță pe întreg parcursul operei sale. Se manifestă cu aceeași pregnanță atât în perioada debutului cât și la apogeul creației sale păstrându-și angulozitatea caracteristică, capacitatea constructivă și elocvența expresivă. Este un medium ce conferă unitate contrastelor cromatice și/sau trecerilor tonale abrupte. Fie că investeste un conglomerat amorf („Dacă omul vrea să piară“) fie aflat într-o iminentă stare de dezintegrare („Răstignire“) cu valențele unei umanități dominată de isteria unei catastrofe, tușa de culoare exprimă imediatetea unor stări senzoriale. Deseori este metamorfozată în element iconografic prin intermediul duplicității sale funcționale ce construiește configurații în măsura în care le distruge sensul când sunt percepute în context. —

Expresia degradării și înstrăinării condiției umane în situații limită specifice războiului, mizeriei sociale generate de dominația capitalismului, valențele expresioniste ale picturii lui Aurel Popp se manifestă cu precădere în operele create în perioada interbelică. Raportul operei sale cu expresionismul comportă o specificitate aparte al cărei studiu poate pune în evidență trasee ale expresionismului în arta românească.

VALENCES EXPRESSIONISTES DU PEINTRE AUREL POPP

Résumé)

Le peintre de l'artiste, influencée par les styles qui ont marqué l'art du début du XX-e siècle, a évidemment l'empreinte de l'expressionnisme aussi. L'auteur, montre que l'expressionnisme dans l'œuvre de l'artiste, Aurel Popp n'est pas le résultat d'une attitude programmatique mais qu'elle porte l'empreinte de l'unique et le singulier. Ces valences (les valeurs du primitivisme, la dégradation) se manifestent surtout dans les œuvres créées dans la période interbellique.

¹ G. CARLO ARGAN: *Arta modernă*,